

Vecāku tiesības uz savu bērnu izglītību (2)

Šajā tekstā tiek izskaidrots, ka līdz ar ģimeni arī valstij un baznīcai ir obligāti pienākumi izglītības jomā.

11.12.2012

Iepriekšējā rakstā tika runāts par vecāku dabisko tiesību uz savu bērnu izglītošanu pamatiem par šo tiesību universālo un neapstrīdamo raksturu.

Protams, no šī pieņēmuma ir viegli pāriet uz izapratni par to, ka skola ir tā izglītošanas darba turpinājums, kuru ir jānoved līdz galam pašā ģimenes lokā. Tomēr ir jāuzsver, ka ne tikai vecāki ir atbildīgi par bērnu izglītošanu : no otras puses, arī valstij un baznīcai ir obligāti pienākumi šajā jomā.

VALSTS FUNKCIJAS IZGLĪBAS JOMĀ

Ir ļoti daudzi pamatojumi, kas aspstiprina politisko spēku interesi par izglītību. No praktiskā skatu punkta raugoties, starptautiskā līmenī ir pārbaudīts, ka efektīva sabiedrības brīvības un sociāli ekonomiskā progresā palielināšanās pamatojas nepieciešamībā politiskajiem spēkiem garantēt zināmu iedzīvotāju kultūras līmeni, jo pilnvērtīga sabiedrība var pareizi funkcionēt tikai tad, ja tā sniedz informāciju un zināšanas, kas ir atbilstošas tās pārvaldei, kā arī

sniedz pietiekamau izpratni par tikumiem un normām, kas dara iespējamu civilizētu līdzdzīvošanu un uz kurām balstās personīgā un kolektīvā uzvedība.

Pietiek tikai padomāt, piemēram, par to, kāda ir nozīme cīņai ar analfabētismu, lai uzlabotu sociālo taisnīgumu, lai saprastu, ka valstij ir vara, funkcijas un obligāts pienākums veicināt un izplatīt izglītību, uz kuru visem ir neapstrīdamas tiesības (1).

Tas pierāda, kā konkrēta nepieciešamība pēc sabiedriskā labuma, ka valsts ar saviem likumiem nosaka noteiktus izglītības līmeņus, kuru efektīva izmantošana var likumīgā ceļā radīt apstākļus piekļuvei noteiktām universitātes programmām vai citiem profesionālās darbības veidiem.

Šajā kontekstā ir iespējams izvirzīt jautājumu par to, vai vecāku

kompetence un valsts kompetence ir nesaskaņotas un nesavienojamas, vai gluži pretēji – ir viena otru papildinošas. Jebkurā gadījumā, paliek jautājums: kā tās attiecas viena pret otru? Cik tālu sniedzas valsts likumdošana, lai tā neizkropļotu vecāku tiesības, un kad tā var iejaukties, lai garantētu bērna tiesības attiecībā pret vecākiem?

Patiesībā runa ir par jautājumiem, kas neskar to funkciju, kas pati par sevi, attiecībā uz izglītību, piekrīt valstij. Tomēr, pretēji tam, kas būtu vēlams, ir novērojama valsts varas tendence, ko tā manifestē daudzās valstīs vismaz no XVIII gadsimta, ka tā arvien ekskluzīvāk uzņemas izglītības funkciju, sasniedzot atsevišķos gadījumos gandrīz pilnīgu monopolstāvokli pār skolām.

Šīs intereses pamatā ir vēlēšanās attiecināt uz visiem vienu ētiku, kas atbilstu pilsoniskajai morālei, kuras

saturs tiktu veidots uz universālo vērtību minimālu ētisko principu pamata un attiektos uz itin visiem, un ka visekstrēmākajos gadījumos ir nonākts gandrīz līdz totalitārai koncepcijai, jo pretendē aizvietot pilsoņus viņu atbildībā par to, ka viņiem būtu pašiem savs spriedums par morāli un apziņu, aizliedzot citus dzīves projektus vai stilus, kuri nesakrīt ar publisko viedokli, ko radījusi vai atbalsta valsts.

Instruments šo mērķu mērķu tālākvirzīšanai ir bijis neitrālas izglītības tā sauktajā valsts skolā aizstāvība par katru cenu, izglītības iniciatīvu, kas dzimušas pilsoniskas sabiedrības klēpī, atstumtība vai ekonomiskā nabadzība, jeb, netiešā veidā, apstiprināšanas jeb vispārējās plānošanas rekvizītu noteikšana valsts likumdošanā līdz tādai konkretizācijas un dertalizācijas pakāpei, kas praktiski izslēdz sociāla rakstura alternatīvu

specifiskumu, dodot vietu un paverot ceļu monopoldarbībām izglītības jomā, jeb tīri formālai skolu daudzveidības eksistencei.

Šādā kontekstā var apstiprināt, ka tā saucamā valsts programmu neitralitāte ir tikai šķietama, jo tiek pielietota konkrēta ideoloģiskā nostādne. Turklāt Rietumos var konstatēt, ka šāda veida iniciatīvas mēdz būt saistītas ar vēlēšanos atbrīvot cilvēces kultūru no jebkurām reliģiskajām koncepcijām vai arī ar dedzīgiem centieniem relativizēt fundamentālās morāles vērtības, tādas kā pieķeršanās un mīlestība, maternitāte, tiesības uz dzīvību no pirmā ieņemšanas brīža līdz pat dabīgai nāvei...

Beidzamajos gados šāds viedoklis tiek nostiprināts, lai piemērotu skolai tos principus, kas vairāk pieder augstskolai, kā piemēram, priekšmetu izvēle, un noteikt, kam

piederēs apmācītāja funkcija.
Tādējādi, brīvība izglītības jomā tiek
sašaurināta līdz varbūtējai brīvībai,
kas būtu skolotājam savu ideju
izteikšanai un savu audzēkņu
apmācīšanai pēc viņa paša ieskatiem,
kā koncesija, uz ko valsts viņu ir
pilnvarojusi.

Būtībā šādos brīvības izpratnes
veidos augstu tiek novērtēts dziļš
pesimisms attiecībā uz cilvēciskas
būtnes iespējām un uz vecāku, un
sabiedrības kopumā, spēju garantēt
bērniem izglītību, kas ir vērsta uz
tikumiskumu un pilsonisko
atbildību.

Grūtības tiek pārvarētas, kad tiek
ņemts vērā, ka skola izpilda
papildinošu funkciju attiecībā pret
vecākiem un ka „valsts varai ir
pienākums garantēt šīs vecāku
tiesības un nodrošināt reālus
apstākļus to izpildei”(2), tas ir, šeit ir

jāvadās pēc principa par valsts
interesu mazsvarīgākumu.

IZGLĪTĪBAS BRĪVĪBA

Vecāku tiesību uz savu bērnu
izglītošanu skolas vidē, vai tas būtu
attiecībā uz valsts varas
pārsniegšanu, vai arī tas būtu
attiecībā uz skolotāja centieniem būt
ideologam, bet parasti dominē
apmācības brīvība vai arī izglītības
brīvība. Tās ir tās pašas vecāku
dabiskās tiesības, aplūkotas no
attiecību ar valsti vai citām izglītības
institūcijām perspektīvas.

Izglītības brīvība ir tātad
cīvētiesības kuras kā subjekts ir
vecākiem ģimenē, lai izglītotu savus
bērnus atbilstoši viņu prioritātēm,
kas var būt jebkura veida (3): sākot
no jautājumiem, kas ietekmē
programmu (valodu izvēle vai sporta
veidi ar ko nodarbojas) līdz pat
metodikai un pedagogijai (kur
ietilpst, piemēram, diferencētā

apmācība vai citi veidi, kas vērsti uz lielāku disciplīnas ievērošanu).

Loģiski, ka šajā jomā ietilpst reliģiskā orientācija : ir tikai normāli, ka vecāki vēlas izglītēt bērnus savā pašā ticībā, atbilstoši tam, kam viņi tic un ko praktizē. Bet te nav runa par konfesioniāliem vai ideoloģiskiem jautājumiem, bet gan par pašām vecāku dabiskajām tiesībām.

Šī brīvība garantē, ka viņi būs tie, kas nodarbosies ar savu bērnu izglītību, gan viņi paši, gan izvēloties skolas vai citus līdzekļus, ko uzskatīs par piemērotiem vai nepieciešamiem, vai arī paši veidojot savus izglītības centrus. Valstij šeit ir atbalstīšanas, kontroles un uzraudzības funkcijas. Un tas prasa vienlīdzīgas iespējas gan privātajai iniciatīvai, gan valstij: uzraudzīt nenozīmē likt šķēršļus vai arī aizliegt vai ierobežot brīvību(4).

Jebkurā gadījumā, šīs tiesības neaprobežojas ar tikai ar mājas vidi,

bet gan to tiešais objekts ir pati izglītība, kas atbilst valsts varas likumīgi uzliktajam pienākumam novest līdz galam nepilngadīgo minimālo apmācību, tātad, visu to laiku, kamēr bērns atrodas vecāku aizbildnībā.

Tādējādi, runājot par izglītības nav domāta jebkura tipa izglītība, bet gan tās izglītojošās aktivitātes, kam ir konkrēta sociālā nozīmība, tātad izglītībai, ko saņem nepilngadīgie, ir tiesiska vērtība. Līdz ar to izglītības brīvība palīdz atzīt, ka ne tikai valsts skola ir spējīga apliecināt valsts varas ar likumu noteiktā pienākuma par minimālo apmācību izpildi .

Kamēr bērns ir nepilngadīgs, pēdējo darbību nenoteic ne brīva zināšanu tālāknodošana, ne arī brīvība pašam izpētīt vidi un to kas notiek stskolās, principā viņi rīkojas kā vecāku uzdevumā, izmantojot profesionālo talantu, kas tiem piemīt,

lai sadarbotos ar vecākiem tādā izglītības veidā, ko tie grib sniegt saviem bērniem.

Skolas vidē skolotāja kā pedagoga aktivitātes ir tādas, ko varētu kvalificēt kā „tēvišķīgas”, bet nekad ne kā ideoloģiskas. Izglītības brīvība pretojas pret paradigmas maiņu, kas paredz aizvietot principu, atbilstoši kuram skola rīkojas kā vecāku deleģēta, ar citu, kas atbalsta to, ka skola rīkojas kā valsts varas ideoloģiski administratīvais aģents.

PIENĀKUMS IESAISTĪTIES PUBLISKAJĀ TELPĀ ATTIECĪBĀ UZ IZGLĪTĪBAS JAUTĀJUMIEM

Visi pilsoņi, un it īpaši vecāki, individuāli vai apvienojušies biedrībās, var un viņiem vajag iesaistīties publiskajā telpā, kad uz spēles ir likta izglītība, kas ir sabiedriskā labuma pamataspekts. Ir divi galvenie punkti tautu dzīvē: likumi par laulību un likumi par

izglītību, un šeit Dieva bērniem ir jābūt stingrai nostājai, jācīnās labi un cildeni, mīlestības uz visām radībām vārdā (5).

Šī stingrā nostāja, kas visā pilnībā atbilst **ģimenei, kas dibināta laulībā, balstās uz tiesībām uz varu, autoritāti, kas ir sākotnēja – tā nav ne valsts, ne sabiedrības radīta, bet gan ir radusies jau pirms tām, jo tās pamatā ir cilvēka daba - un tādēļ ir jācenšas, lai tiktu atzītas vecāku tiesības pašiem dot izglītību saviem bērniem vai tiesības deleģēt šīs aktivitātes tiem, kuriem tie vēlas uzticēties – tas ir gan kā ģimenes sociālās subjektivitātes manifestācija, gan kā suverēna joma citu spēku priekšā, kuri pretendē iejaukties šajās aktivitātēs. Tāda rīcība no vecāku puses savukārt pieprasa lielu atbildības un iniciatīvas garu.**

J.A. Araña y C.J. Errázuriz

-
1. Cfr. Juan Pablo II, Alocución a la UNESCO, 2-VI-1980; Congregación para la Doctrina de la Fe, Instrucción Libertatis conscientia, n. 92.
 2. Catecismo de la Iglesia Católica, n. 2229.
 3. Cfr. Ibid.
 4. San Josemaría, Conversaciones con Mons. Escrivá de Balaguer, n. 79.
 5. San Josemaría, Forja, n. 104.